

Ο ορίζοντας της αριστεράς

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΑΚΟΣ, Η επιστροφή της Κοκκινοσκουφίτσας. Η αριστερά, και πώς να την σκεφτούμε σε κρίσιμους καιρούς, εκδόσεις Νεφέλη, σελ. 200

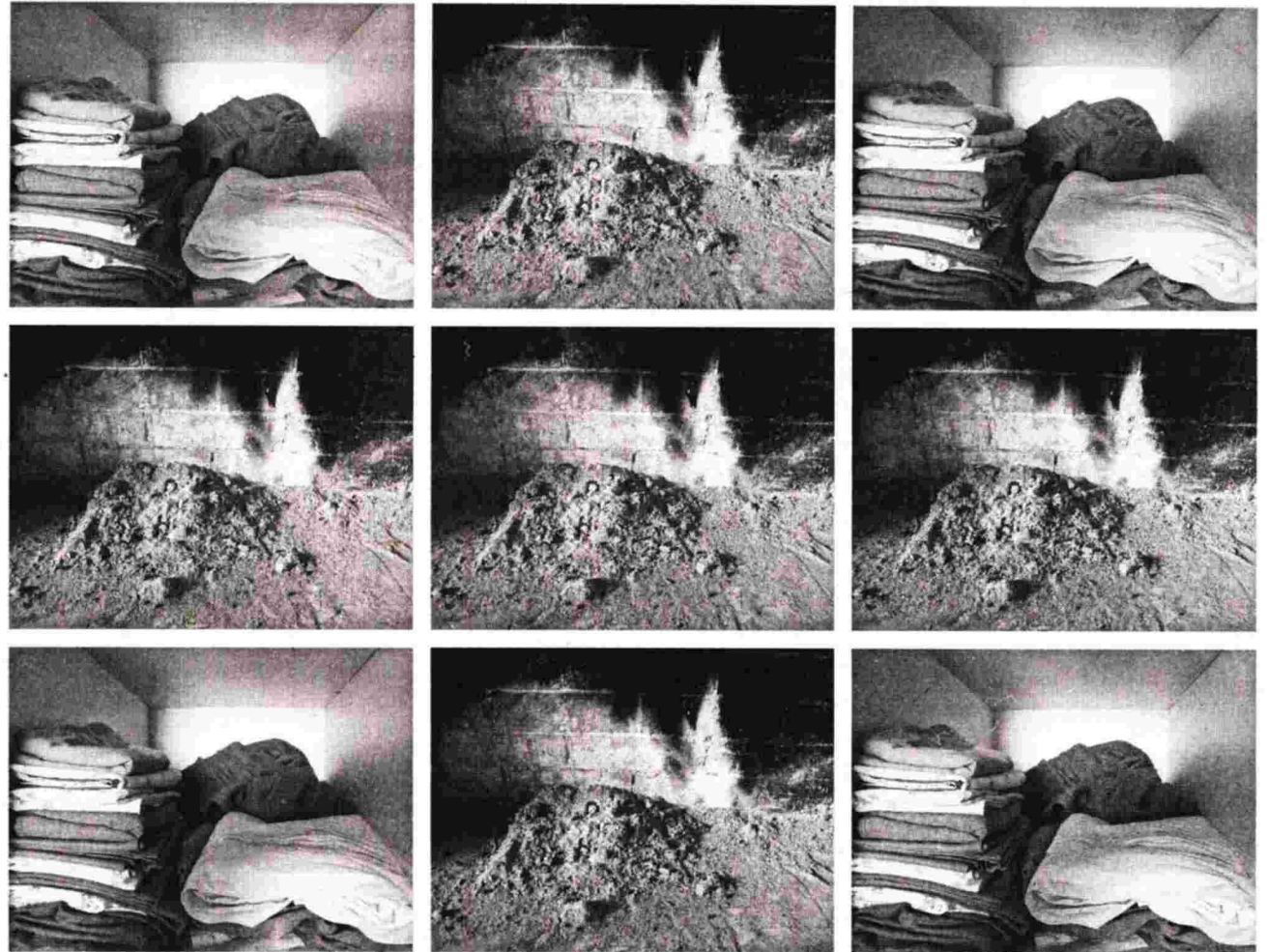
➤ **Η παράδοση** των νεκρών γενεών, βαραίνει σαν εφιάλτης στον νου των ζωντανών. Πέρα από διαχρονικό μαρξικό κλισέ, η πρόταση αυτή της 18^{ης} Μπρναίρ συνιστά μία σπουδή στην κριτική μέθοδο. Υπαινίσσεται, μεταξύ άλλων, τους τρόπους με τους οποίους συντελείται η επιλεκτική αναβίωση του παρελθόντος στο εκάστοτε πολιτικό παρόν, με στόχο τη νομιμοποίηση του τελευταίου. Μετά τη διάγνωση ακολουθεί η εναλλακτική. Πώς σπάνε τα δεσμά του παρόντος με το παρελθόν, ώστε το πρώτο να αναβαπτιστεί σε ένα νέο συμβολικό πλαίσιο πολιτικής χειραφέτησης; Στο ερώτημα έχουν δοθεί δεκάδες απαντήσεις τους τέσσερις τελευταίους αιώνες που, λίγο-πολύ, κινούνται σε ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο: απομύζηση της ιστορικής κληρονομιάς από τις πολιτικές δομές και έλλογη θεμελίωση αυτών στη βάση αντικειμενικών

ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΚΩΤΣΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

κριτηρίων που συνήθως τίθενται στο πλαίσιο μίας κοινωνικής οντολογίας. Η αστική τάξη, για παράδειγμα, διατυπώνει τα κριτήρια του διαφωτιστικού λόγου, η εργατική τα κριτήρια της κοινωνικής χειραφέτησης. Προφανώς, οι δύο ομάδες κριτηρίων αναμειγνύονται μέσα στην ιστορία, ενώ το γεγονός της πολιτικής υλοποίησής τους φέρνει από την πίσω πόρτα το ζήτημα του παρελθόντος. Κι' αυτό γιατί η υλοποίηση των έλλογων κριτηρίων προϋποθέτει πολιτικές συμμαχίες, γεγονός που συνεπάγεται την ανάπτυξη ενός ηγεμονικού μπλοκ όπου η συνάρθρωση των κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων επιτυγχάνεται μέσα από την οικοδόμηση μίας νέας νομιμοποίησης που ισορροπεί πάνω στη λεπτή γραμμή των έλλογων κριτηρίων που θέτει η ηγεμονική δύναμη και στη διαχείριση του παρελθόντος στην οποία αυτή προβαίνει για να εξασφαλίσει τους συμμαχούς της.

Ξεκίνησα κάπως μπερδεμένα και αφαιρετικά αυτή τη βιβλιοκριτική, διότι νομίζω ότι πίσω από τις γραμμές του βιβλίου που έγραψε ο Αντώνης Λιάκος, ιστορικός που ξέρει να αναμετράται με τις μνήμες -συλλογικές ή ατομικές-, ελλοχεύουν τα ευρύτερα μεθοδολογικά ερωτήματα που ανέφερα παραπάνω. Η ανάλυσή του ξεκινά με την αναζήτηση του τρόπου με τον οποίο τα διάφορα τμήματα της Αριστεράς και της Κεντροαριστεράς στην Ελλάδα φτιασιδώνουν το παρελθόν για να φαίνονται ελκυστικά στο σήμερα. Η κεντροαριστερά ομνύει σε μία εξιδανικευμένη εικόνα της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, το ΚΚΕ επιχειρεί μία φανταστική αναπαράσταση της ΕΣΣΔ, ενώ άλλα τμήματα της αριστεράς, ορισμένα και μέσα στον Σύριζα, επινοούν εθνικιστικά αφηγήματα αντίστασης. Στόχος της Αριστεράς, κατά τον συγγραφέα, είναι να σπάσει αυτές τις δομές νομιμοποίησης -στο κείμενο γενεαλογίες- που την εγκλωβίζουν στο χθες, και μέσα από μία κριτική των αποτυχιών του παρελθόντος να σχεδιάσει έναν νέο νοητικό χάρτη για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τα προβλήματα του παρόντος -παγκοσμιοποίηση, περιβάλλον, νέες τεχνολογίες, κτ.λ.- αμφισβητώντας, έτσι, ευθέως τον λόγο περί μεταρρυθμίσεων όπως αυτός έχει εμπεδωθεί στον, έως τώρα, ηγεμονικό χάρτη του νεοφιλελευθερισμού.

Προσεγγίζοντας τον στόχο αυτό στο πλαίσιο της ελληνικής περίπτωσης, ο συγγραφέας συνεισφέρει, κατά τη γνώμη μου, σε μία υπόρρητη κριτική απέναντι στον τρόπο θεμελίωσης του λόγου περί μεταρρυθμίσεων στο εγχώριο πολιτικό σύστημα, αμφισβητώντας δύο δομικές προκείμενες του τελευταίου. Η πρώτη από αυτές έγκειται στην οργανωτική αρχή του εγχώριου λόγου περί μεταρρυθμίσεων που βασίζεται στο επιχειρήμα της χρόνιας ελληνικής καθυστέρησης σε σχέση με την προηγμένη νεωτερική Ευρώπη. Εδώ, ο Λιάκος αντιτείνει μία ενδελχτή ανάλυση περί πολλαπλών νεωτερικοτήτων που ασκεί κριτική σε μία μονοσήμαντη αντίληψη της ευρωκεντρικής γραμμικής νεωτερικότητας ως σημείου σύγκλισης των σύγχρονων κοινωνιών. Αν η πρώτη δομική προκείμενη

Love supreme, 2010, Εκτύπωση Inkjet σε χαρτί fine art, 53 X 61 εκ.

αφορά τη θεμελίωση του λόγου περί μεταρρυθμίσεων, η δεύτερη έχει να κάνει με την προστασία και αναπαραγωγή του και αναφέρεται στη δυνατότητα αποδιοργάνωσης ενός πιθανού αντιηγεμονικού λόγου. Αυτό το εργαλείο αποδιοργάνωσης ακούει στο όνομα λαϊκισμός, που στην ελληνική πολιτική σκηνή χρησιμοποιείται, συνήθως, για να εμποδιστεί η συνάρθρωση επιμέρους νοημάτων σε ένα αντιηγεμονικό αφήγημα. Για να πραγματευτεί το συγκεκριμένο ζήτημα, ο Λιάκος ανασύρει μία βιβλιοκριτική που είχε γράψει για *Τα Ιστορικά*, το 1989, για την έκδοση μίας συλλογής κειμένων των Μουζέλη, Λίποβατς και Σπουρδαλάκη, με τίτλο «Λαϊκισμός και Πολιτική» και εισαγωγή του Κώστα Σημίτη. Εκεί, ανατρέχοντας στις επεξεργασίες του E.P. Thompson περί «πληβειακής κουλτούρας», επιχειρεί μία εμβριθή ιστορική ανάλυση για να δείξει ότι ο λαϊκισμός αποτελεί μία απόπειρα επαναφοράς ενός ηθικού στοιχείου στην οικονομία που προσπαθεί να αποτρέψει τον καπιταλιστικό εξορθολογισμό της τελευταίας, δίχως όμως αυτή η επαναφορά να είναι δυνατή.

Έχοντας παρουσιάσει σε αδρές, αναγκαστικά, γραμμές τις συντεταγμένες του νέου νοητικού χάρτη, προχωρώ τώρα σε αυτό που προσωπικά θεωρώ ότι υποαντιπροσωπεύεται στην ανάλυση και που στην εισαγωγή αυτού του κειμένου ονομάτισα με αυθαίρετο τρόπο «κοινωνική οντολογία», εννοώντας τα κοινωνικά υποκείμενα που στοιχειοθετούν τα πράγματα πίσω από τις λέξεις του νοητικού χάρτη. Το πρόβλημα είναι γνωστό και χιλιοδιατυπωμένο: Η ματιά της Αριστεράς αλληθωρίζει προς τις κλειστές ταξικές ταυτότητες που είχε δημιουργήσει ο φορντικός καπιταλισμός, με αποτέλεσμα αυτή να σχεδιάζει μία στρατηγική εγκλωβισμένη σε παρωπίδες. Η απάντηση είναι επίσης, πλέον, κλασική και μία εκδοχή αυτής ενστερνίζεται ο συγγραφέας: Στον μεταφορντικό καπιταλισμό που στηρίζεται στην τεχνολογική καινοτομία, οι παραγωγικές σχέσεις είναι ευέλικτες και οι εργασιακές ταυτότητες πολυκερματισμένες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη ρευστότητα των κοινωνικών ταυτοτήτων που με τη σειρά της μεταβάλλει την πολιτική με την ανάδυση των κοινωνικών κινημάτων. Το ερώτημα που θέτει ο συγγραφέας είναι κατά πόσο αυτά τα κινήματα μπορούν να συνδράμουν σε μία αριστερή διακυβέρνηση

στο φόντο της μάχης ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την αντίσταση του λαού.

Κατά την εκτίμησή μου, οι κοινωνικές βάσεις του νοητικού χάρτη που προτείνει ο Αντώνης Λιάκος, δεν κάνουν διακριτή την παρουσία τους στην ανάλυση. Με εξαίρεση το κείμενο που κλείνει τον τόμο και που εκεί επιχειρείται μία εκλεπτυσμένη ανάλυση αναφορικά με την συγκρότηση των υπάλληλων τάξεων στο γύρισμα του αιώνα και τον Μεσοπόλεμο, στα υπόλοιπα κείμενα ο παράγοντας κοινωνικές δυνάμεις υπονοείται ως μία μεταβλητή εξαρτημένη από τους δομικούς μετασχηματισμούς του σύγχρονου καπιταλισμού, δίχως να υπάρχει μία άμεση σύνδεση με τις εκμεταλλευτικές σχέσεις -όχι μόνο οικονομικές- που βρίσκονται πίσω από τις πολυκερματισμένες ταυτότητες. Το «διανοούμενο προεκαριάτο», οι μετανάστες και οι εργαζόμενοι με ευέλικτες μορφές εργασίας, ομάδες στις οποίες τα κείμενα του τόμου αναφέρονται, αποτελούν ψηφίδες ενός συνολικότερου κοινωνικού τοπίου που δεν οριοθετείται μόνο από τις κοινωνικές δομές, αλλά οργανώνεται πολιτικά και από το κράτος. «Άλλωστε, η κρατική πολιτική δεν αποτελεί μία κατευθείαν αντανάκλαση των παραγωγικών τρόπων της κοινωνίας. Έχει η ίδια μία παράδοση νομιμότητας, σχέσεων με τους υπηκόους, τρόπους παρέμβασης στις κοινωνικές αντιθέσεις» (σ.191), όπως εύστοχα παρατηρεί ο συγγραφέας. Όσο η εξουσία μπορεί να κάνει πολιτικές αφαιρέσεις και να οργανώνει, έτσι, πολιτικά, τις κερματισμένες κοινωνικές ταυτότητες, άλλο τόσο μπορεί και η Αριστερά να επινοεί πολιτικά νέες κοινωνικές συμμαχίες. Μόνο που η σφυρηλάτηση των κοινωνικών συμμαχιών, για να έχουν αυτές διάρκεια, δεν θα πρέπει να αρκείται στις πρόσκαιρες μεταβολές της πολιτικής συγκυρίας, αλλά να προχωρά στην αναζήτηση εκείνων των σχέσεων κοινωνικής και οικονομικής εκμετάλλευσης που συναυρούν τις πολλαπλές κοινωνικές ταυτότητες έτσι ώστε η αριστερά να μην απολέσει τον κανονιστικό της ορίζοντα: την κοινωνική χειραφέτηση.

Ο Λουδοβίκος Κωτσονόπουλος είναι δρ Πολιτικής Επιστήμης του Παντείου Πανεπιστημίου